

ÖTLÉSTÖ. RÉPAT LAJOS

ÖTÖTÉS MEJE: 1968.

TART.: KADARKUT TELEPÜLÉSTÖRTÉNE-
TERÜL ÉS NÉPRAJZÁBÓL

4 lap

FÖLDRAJZI MUTATÓ: KADARKUT

STRAKTURATÓ: XXXIII.

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖRÉS

ÁTVÉNYEZVE AZ EÖTÖTÉS HTK. 1998-on TETELE ALÓL

A 830 éves Kadarkut község településtörténetéből és néprajzából.

Kadarkut község nevének első említése a pannonhalmi apátság okmányaiban először 1137. évben szerepel egy jövedelmi peres ügygel kapcsolatosan.

A község földesura lendvai Miklós bán, illetve utódai István és János bánfiak voltak, de ugyanakkor a pannonhalmi apátságnak is volt itt birtoka /valószínű a Cserháti szőlők!/.

"Garai nádor a kadarkuti vám harmad-és tized részét a pannonhalmi apátságnak ítéli" című 1383 május 24.-én kelt nádori végzés szerint 1382 július 12.-én István apát Kadarkut vámjövedelmeinek öt megillető részébe akarta magát Sélyei Antal királyi emberrel és Péter somogyi szerzetessel a bánfiak ellenében bevezettetni, de a bánfiak nevében tiltakozás történt.-A többszöri kitűzött határnapokon a bánfiak nem jelentek meg a nádor előtt, ellenben a vámjövedelem birtokba vétele ellen ismételten tiltakoztak. Ezért az 1383 február 11.-iki tárgyaláson az apátság által felmutatott 1137 és 1262 -ik években kelt jogosságát bizonyító oklevelei alapján a nádor elrendelte, hogy a győri káptalan -semminemű tiltakozásra sem adva- vezesse be az apátságot a kadarkuti vám követelt részjövedelmébe. 1./

A község első településének nagyobb része a katolikus templom környékén, kisebb része attól nyugatra kb. 600-800 méterre feküdt, innen ered a község 1379 évi okmányában szereplő "Kethkadarkutha" elnevezése is. 2./

A két Kadarkut létezését a 10 évvel későbbi Zsigmond király parancsára a vasvári káptalan 1389 márc. 7.-én kiállított birtokfelosztási okmány részleteiben is bizonyítja. E szerint István és János bánok, illetve István bán fiai közt Lyndva és Nemty várak és tartozékainak, közöttük Kadarkut 35 jobbágycsaládjának megosztásáról intézkedik, kik Kadarkuton, illetve Kiskadarkuton laktak. 3./ Ezen okmány mai érdekessége, hogy a benne szereplő családok még genetikus nevekkel vannak felsorolva.

A község nagyságát a vatikáni levéltárban lévő 1333-37 évi pápai tizedjegyzék bizonyítja, mely szerint Kadarkut Bede nevű plébánosa, 3 garast fizetett adóba, tehát nagyobb plébániás hely volt. 4./

A plébánia tárgyi bizonyítékára, ezen település templomának megmaradt fundamentumára a jelenlegi templom építésénél az alapfal kiásásakor 1834-ben találtak rá. 5./

A község ezen első településének ^{és hely} kormeghatározójaként felhasználom a kettő darab korabeli egyedi pénzleletet is.-II.Béla /1131-41. kis ezüst denárját /CNH.88./ Musza István kovácsmester a Szabadság utca elágazásánál lévő telkén /Mikei utcában/ az 1940-es években ásta ki.-A másikat Mozner László lelkész a plébánia kertjében találta. Ez III.Béla-IV.István /II72-II96./ bizánci mintára vert lapos bronzpénze /CNH.98./ 6./

Tehát mindezekkel bizonyítom az eddig megjelent Monográfiákkal és történeti feljegyzésekkel szemben, hogy Kadarkut létezését nem 1333-tól, a pápai tizedjegyzékben való szereplésétől, hanem 200 évvel előbből, a pannonhalmi apátság birtokperében elismert adományozó okmány keltétől: II37-től kell számítani./Az 1262.évszám a tatárjárás utáni birtokjogosságát igazoló okmány évszáma./

Ugyanugy a község őstelepülésének helyét a felsorolt adataimmal igazolom az 1600-as években Bél Mátyás által leirt helyrajzzal szemben, mit-a helyzetet nem ismerő történetírók-őstelepülésnek fogadtak el.

Kadarkut ezen első települése a török hódoltság idején pusztult el templomával együtt; lakói az uttól keletre eső erdőben egy kis partak medrében huzódtak meg, hol rendezetlenül csak a természeti adottságokhoz igazodva építették fel kis faházikóit. Itt fejlődött ki a második település, amelynek helyét a térkép már pontosan megadja. 7./

A település ideje a török elnyomás alatt természetesen elhuzódó és tömör formája is védekezően jellegzetes a portyázókkal szemben.- A hosszantartó háborúk utáni csendesebb időkben a népesedő halmaztelepülési kis községet zárt gyűrűként fogta körül az uraságok mindjobban elkülönülő birtokai, miáltal a község csak a rendezetlen fundusainak felaprózódásaival és újabb ráépülésekkel gyarapodhatott. Egy-egy jobbágyi telekre kettő, majd több faház is épült, minek következtében a kertek és istállók a faluból kiszorulva az uradalmi erdőszéleken helyezkedtek el. 8./

A községet teljesen körülvéve dennai és lábodi hatalmas tölgy és cser erdőségek olcsó faanyagát Mária Terézia urbári rendelkezésére ingyen kapták az uraságoktól jobbágyai, miből egyedül építették fel kis faházikóikat. 9./

Községünk harmadik települése az 1836-os tagosítási törvényre támaszkodva már mérnöki meghatározott tervvel szallagtelkes formában 1856-tól 1860-ig tartott. A község belső telkei a településtől északnyugatra az uraságok földjeiből kimért területen több mint négyszeresére terjeszkedett ki és a még mindig legolcsóbb faanyagból gerendatalpas faházakat építettek az áttelepített jobbágyok, mi az átköltözést is lényegesen megkönnyítette. 10./

Községünk ezen harmadik településének beosztása a jelen időkig is megtartotta eredeti formáját; mindössze a Kossuth u./Szentimre utca/ nyugati oldala és az Árpád utca északi oldalával határolt Somssich kastélyt körülvevő 40 holdnyi parkot és gazdasági udvart, valamint azzal szemben fekvő 9 holdnyi hozzátartozó területet a két világháború között parcellázták fel és építették be. A községrendezéstől mindössze két új utcája nyílt: a Béke és a Szabadság utca, ellenben eltűnt a községrendezéskor meghatározott II. piactér, mi előbb faiskolaként szolgált, később a ref. egyház kebelezte be.

Kadarkut földesurai:

Kadarkut a Bánffiak birtoka volt 1400-ig, mely időtől a Héder-nembeli Tamásiak birták, de a helység egy részét elzálogosították a Bánffiaknak.-

1470-ben a mesztegyői Szerecsen családnak is voltak itt részbirtokai.-

Az 1536-os török adólajstrom szerint Fajszi Ferenc és Sulyok Balázs Kadarkut földesurai.

1560-ban Méray Mihály és Alja Mátyás, majd 1598-ban Mérey György és Battyányi Farkas Kadarkut földesurai.

Az 1660-as dézsmaváltsági jegyzék szerint szigligeti vár tartozéka. 1692-ben Simaházi Ferenc, 1715-ben a kincstár és Guary Gábor birták. 1726-ban részben a Lengyel és Mérey családokké, részben Guary Gábor és Foka Miklóssé Kadarkut.

1733-ban az egész község és környéke a Lengyel család birtoka.

1776-ban már Somssich Antal, báró Majthényi, Jankovics özvegye, báró Révay, báró Calisius, Méray József és Antal, Gussits Imre özvegye, Spissich Sándor özvegye, Fajszy Julianna és Szalay özvegye voltak Kadarkut földesurai. II./

Az első világháború előtti időben utolsó földesurak: grf. Somssich József Spissich Lajos, báró Majtényi József, Vasdényey Béla, Nagy Márton és Ákos, közt oszlott meg Kadarkut határa.

Az 1945-ös földosztás során Márffy Emil, Vasdényey Imre és Birk Hermann birtokait osztották fel a község lakói között.

Kadarkut határában a középkorban lévő Szentkirály község már nyomtalanul eltűnt; első adatunk 1353-ból, az utolsó 1776-ból maradt ránk.

Körmend, -Kenéz, -Hódos, -Hörögvég, -Sáské puszták már összeépültek az anyaközséggel Kadarkuttal, Szentimre középkori község már csak mint pusztá maradt fent és Kadarkutnak lett tartozéka.

Adatok és felhasznált irodalom.

- 1./Sörös Pongrác:Pannonhalmi Sz.Benedekrend Története.1903.100-570.o.
 - 2./Orsz-levéltár.-1379.Dl.6586.Csáky:Magy.o.tört.föld.II.köt.
 - 3./Mélyus E.Zsigmondkori oklevéltár.I.köt.114-117.o.
 - 4./Fotocopia:Pápai tizedjegyzék.i333-37.Vatikáni levéltárból.
 - 5./Kadarkuti rk.templom építési iratai.1818-1830.Veszprémi lvtár.
 - 6./II.Béla /CNH.88./denár,III.Béla-IV.István /CNH.98./ bronzpénze.
 - 7./Hofer T.Déldunántul Településformáinak Tört:Bél M.Notit.Com.Simig.
 - 8./ " " " " "
 - 9./ " " " " "
 - 10./Kadarkuti urbéri iratok:Megegyezés a rendezés és tagosítás...1851.
- Csorba József:Somogy vármegye ismertetése.Pesth.1857.
Losonczy Hányoky István:Hármas Kis Tükör.II.kiadás.
Csánki Dezső:Somogy Vármegye Monografiája.1932.
Szeghalmi Gyula:Dunántuli Vármegyék.Budapest.1939.
Kadarkut község rendezési és tagosítási iratok.1851.